

SpareBank 1 Østlandets påvirkning på natur

I denne rapporten undersøker vi våre antatt største fotavtrykk på naturen. Med ny kunnskap fra WWFs rapport «Reducing Norway's Footprint» ser vi på hvordan produksjon og forbruk fra vår utlånsportefølje kan bryte med planetens tålegrenser.

Introduksjon

Helt fra SpareBank 1 Østlandet spede begynnelse for over 175 år siden, med opprettelse av kornmagasiner, har god naturforvaltning vært et viktig anliggende for banken. Kornmagasinene var sparebanker med korn i stedet for penger. Kornmagasinene skulle sikre at det var tilgang på såkorn om våren, spesielt for de fattige. Én skjepp utgjorde renta for hver tønne. Dette er vår stolte historie, og den bunner i forsvarlig forvaltning av naturressursene og tiltak for å hjelpe når vi mennesker får utfordringer i naturen, som tørkesommer og flom om våren og høsten.

Naturen en fornybar ressurs om den forvaltes bærekraftig. SB1Ø hovedmål er å være en pådriver for bærekraftig utvikling i vårt markedsområde. Vi har hovedsakelig påvirkning på naturen gjennom våre kunder. Derfor vil samarbeide med våre kunder om å oppnå vårt mål. Derfor har vi i våre retningslinjer at vi også vil at våre kunder og forretningsforbindelser også bør vurdere om sin virksomhet har negativ påvirkning på klima, miljø og natur, og jobbe målrettet med å redusere sin påvirkning. De bør også søke å styrke den positive påvirkning de kan ha på bærekraftig naturforvaltning. De bør gjøre risikovurderinger og ha egne retningslinjer på områder som har høy risiko og er relevante for egen virksomhet og overfor leverandører og andre samarbeidspartnere. Blant annet bør dette inn i kontrakter og kravspesifikasjoner. Vi ønsker også å bidra til en bærekraftig landbruks- og naturforvaltning internasjonalt.¹

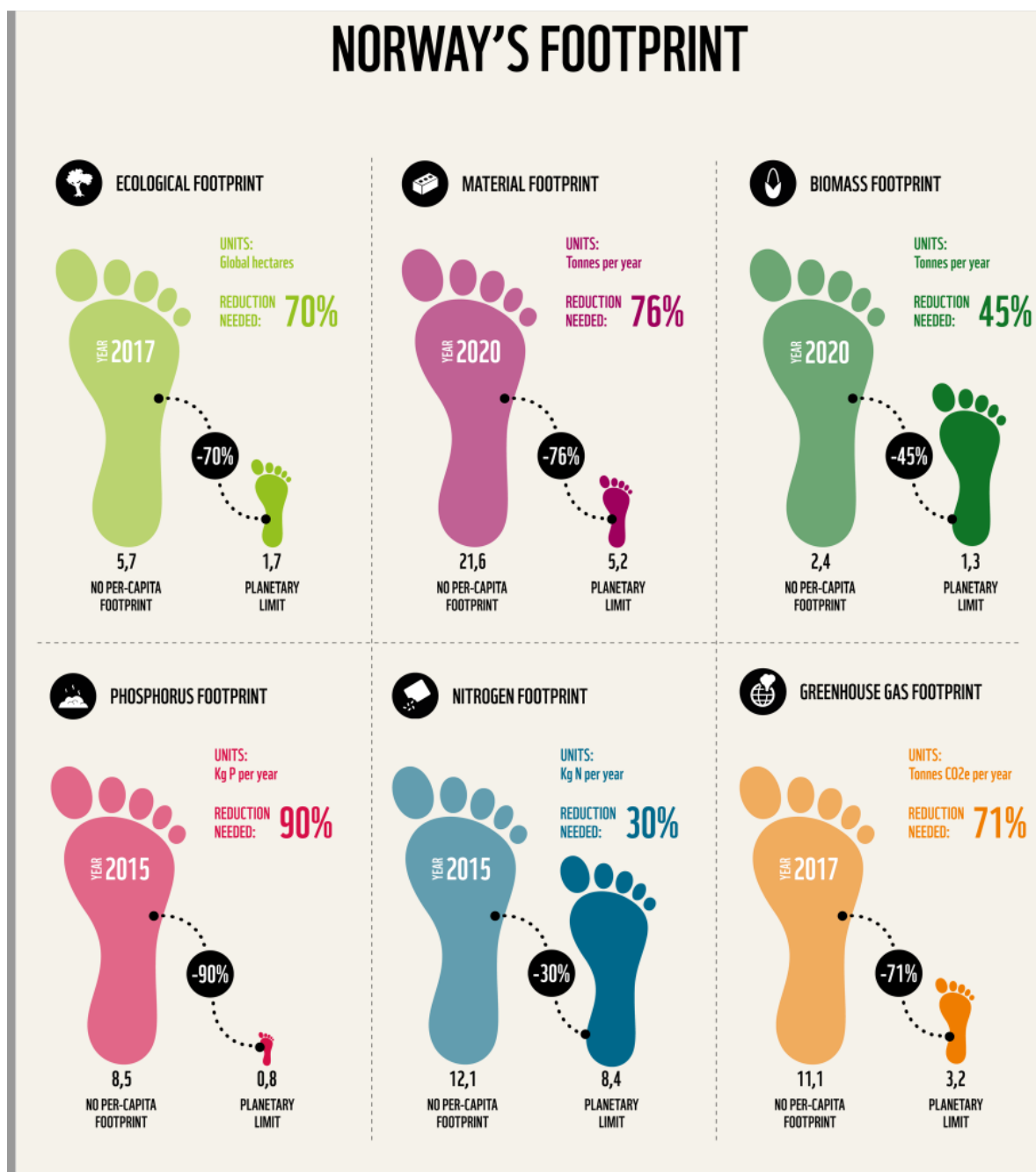
Naturens negative påvirknings på banken, altså bankens *naturrisiko* kartlegges på annen måte og rapporteres på i vår årsrapport ved bruk av rammeverket til TNFD. Denne rapporten handler ikke om bankens naturrisiko som følge av fysiske endringer i naturen, eller overgangsrisiko knyttet til større ivaretagelse av natur. Denne rapporten handler om bankens negative påvirkning på natur.

Introduksjon.....	1
Negativ påvirkning på natur i Norge	2
Negativ påvirkning på natur fra SpareBank 1 Østlandets utlånsportefølje.....	5
Negativ påvirkning fra bolig- og næringseiendomskunder.....	6
Materielt fotavtrykk.....	7
Materielt fotavtrykk for SpareBank 1 Østlandet.....	7
Våre tiltak for å redusere vårt materielle fotavtrykk.....	8
Negativ påvirkning fra landbrukskunder	10
Fosfor fotavtrykk	11
Fosforfotavtrykk for SpareBank 1 Østlandet	12
Nitrogen fotavtrykk	12
Nitrogenavtrykk for SpareBank 1 Østlandet.....	13
Våre tiltak for å redusere vårt fosfor og nitrogen fotavtrykk.....	13
Konklusjon og veien videre	16

¹ SpareBank 1 Østlandets Generelle retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft (policy-dokument) – natur, landbruk og miljø

Negativ påvirkning på natur i Norge

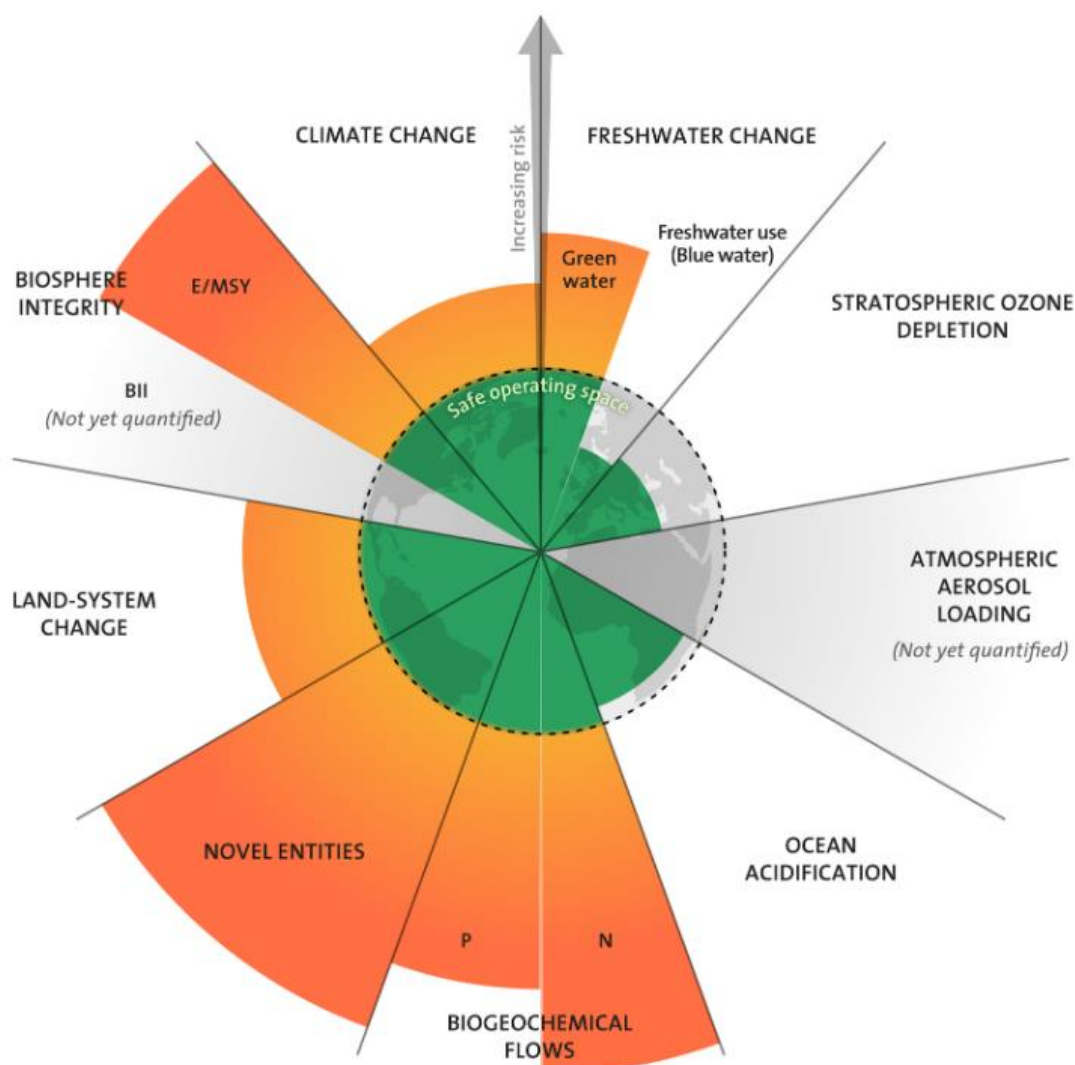
WWF lanserte i november 2022 rapporten *Reducing Norway's footprint - bringing our production and consumption within planetary boundaries*.² Der viser de Norge negative påvirkning på natur på denne måten:

Illustrasjonen viser Norges fotavtrykk pr innbygger innen 6 vesentlige temaer: økologisk-, materielt-, biomasse-, fosfor-, nitrogen- og klimagassavtrykk. Det viser også hvilken reduksjon som er nødvendig for å vende tilbake innenfor planetens tålegrenser.

² WWF (2022): *Reducing Norway's footprint - bringing our production and consumption within planetary boundaries*. Oslo, Norway.

WWF bruker forskningen på planetens tålegrenser som rammeverk i rapporten. Det er samme rammeverk som SpareBank 1 Østlandet bruker i mye av sitt bærekraftsarbeid. Rammeverket beskriver planetens fysiske grenser for hvor mye press den kan tåle. Denne forskningen ble første gang ble presentert i 2009, under ledelse av professor Johan Rockström ved Stockholm Resilience Centre. Det identifiserer ni globale prosesser som er relatert til forandringer i miljøet hvor alle drives av menneskelig aktivitet. Disse ni prosessene regulerer samspillet som skjer mellom jord, hav, atmosfære og biologisk mangfold samtidig som det har betydning for hele jordsystemets stabilitet og motstandsdyktighet. Hvis de holdes innenfor sine tålegrenser betyr det at de naturlig greier å opprettholde evnen til å tåle endringer og levere essensielle funksjoner. Dette er forutsetningene for at jorden skal fortsette å være et trygt oppholdssted.³ De 9 tålegrensene er illustrert under:

Illustrasjon av planetens tålegrenser med nyeste oppdatering fra 2022 fra Stockholm Resilience Centre⁴

³ UiO, B.Sjåfjell og H. Ahlstrøm, SMART-prosjektet (2018) - FNs bærekraftsmål, planetens tålegrenser og det sosiale fundamentet.

⁴ Azote for Stockholm Resilience Centre, based on analysis in Persson et al 2022 and Steffen et al 2015: <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>

Tålegrense	Forklaring fra Stockholm Resilience Centre ⁵
Klima	Vi har passert 390ppmv CO2 i atmosfæren, noe som indikerer at vi allerede er langt over tålegrensene til kloden for global oppvarming. Vi har for eksempel nådd over punktet hvor tapet av all hav-is på polene på sommerhalvåret er irreversibelt. Dette kan føre til en rekke selvforsterkende faktorer som øker oppvarmingen og havnivået.
Tap av biologisk mangfold	Endringer i økosystemer på grunn av menneskelige aktiviteter har skjedd raskere de siste 50 årene enn det noensinne har gjort i menneskehetens historie. Hoveddriverne er etterspørsel etter mat, vann og naturressurser som forårsaker alvorlig tap av biologisk mangfold og endringer i økosystemtjenester.
Fortynning av ozonlaget i stratosfæren	Det stratosfæriske ozonlaget i atmosfæren filtrerer ut ultrafiolett (UV) stråling fra solen. Hvis dette laget avtar, vil økende mengder UV-stråling nå bakkenivå.
Forsuring av havet	Rundt en fjerdedel av CO2 som menneskeheten slipper ut i atmosfæren blir til slutt oppløst i havene. Utover en terskelverdi, gjør denne økende surheten det vanskelig for essensielle organismer i havets økosystemer å overleve.
Biogeokjemiske strømmer (nitrogen- og fosforutslipp)	De biogeokjemiske syklusene av nitrogen og fosfor har blitt radikalt endret av mennesker som et resultat av en rekke industrielle- / landbruksprosesser. Nitrogen og fosfor er begge essensielle elementer for plantevekst, så produksjon og bruk av gjødsel er en av hoveddriverne. En stor fraksjon av gjødslet tas ikke opp av åkrene, og renner dermed ut i ferskvann og hav, som forringer økosystemene.
Endret arealutnyttelse	Landareal blir omgjort til menneskelig bruk over hele planeten. Skog, gressletter, våtmarker og andre vegetasjonstyper er primært omgjort til jordbruksareal. Denne arealbruksendringen er en drivkraft bak de alvorlige reduksjonene i biologisk mangfold, og den har innvirkning på vannstrømmer og på kretsløpet av karbon, nitrogen og fosfor, etc.
Utnytting av ferskvannsressurser	Vann blir stadig knappere - innen 2050 vil omtrent en halv milliard mennesker sannsynligvis være utsatt for vannstress, noe som øker presset for å foreta endringer i vannsystemer.
Aerosoler i atmosfæren	Utslipp og forurensning til luft: Mennesker endrer aerosolbelastningen ved å sende ut flere forurensende gasser som kondenserer til dråper og partikler, og gjennom endring i arealbruk som øker frigjøringen av støv og røyk til luften. Estimert at 800.000 mennesker dør av forurenset luft hvert år.
Nye kjemiske stoffer	Utslipp av giftige og ikke-nedbrytbare stoffer som syntetisk organisk forurensning, tungmetallforbindelser og radioaktive materialer. Disse forbindelsene kan ha potensielt irreversible effekter på levende organismer og på det fysiske miljøet, med blant annet redusert fertilitet og genetiske forstyrrelser.

Tabellen viser de 9 tålegrensene. De seks som er markert i oransje er definert som brutte tålegrenser, mens de i grønt fortsatt er innenfor en sikker sone.

Med planetens tålegrenser som utgangspunkt gjør dermed WWF et forsøk på å kartlegge Norges bidrag og ansvar mot noen av de største fotavtrykkene vi setter på naturen. WWF skriver i sin rapport at: «For å reversere tap av natur og biologisk mangfold og oppnå en verden innenfor planetariske grenser, må vi både beskytte eksisterende, relativt uskadd natur, og gjenopprette et betydelig område av planetens land og hav som allerede har blitt forringet som følge av menneskelig

⁵ <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries/the-nine-planetary-boundaries.html>

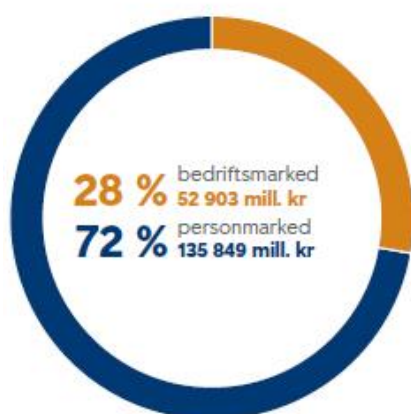
aktivitet.»⁶ Videre at vern og restaurering alene ikke vil være tilstrekkelig, men at vi også må ta tak i den underliggende årsaken til både naturtap og klimaendringer: vår produksjon og forbruk.

De viser til at forskning fra International Resource Panel har identifisert at utvinning og prosessering av naturressurser, med biomasse i spissen, er den ledende driveren for omtrent 90 % av tapet av biologisk mangfold og over 50 % av klimagassutslipp.

«Problemet er ikke bare hvor mye vi produserer og forbruker, men også hva, hvordan og hvor.»⁷

Negativ påvirkning på natur fra SpareBank 1 Østlandets utlånsportefølje

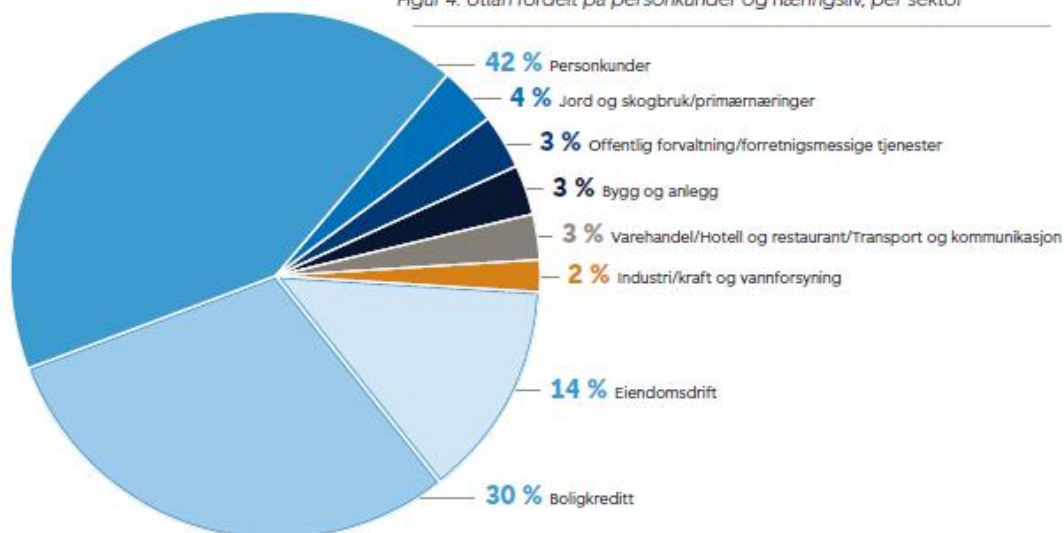
SpareBank 1 Østlandets analyser viser at banken ikke har stor negativ påvirkning fra egen drift. Vår negative påvirkning på natur er hovedsakelig knyttet til vår utlånsvirksomhet. Våre utlånsbransjer fordeler seg på denne måten:

Figur 3: Bankens totale utlånsportefølje

12,5 %	Andel grønne lån av total utlånsportefølje på bedriftsmarkedet.
29 %	Andel lån med sosial profil av total utlånsportefølje på personmarkedet.
18,1 %	Andel grønne boliger i boliglånporteføljen på personmarkedet.

Figur 4: Utlån fordelt på personkunder og næringsliv, per sektor

⁶ WWF (2022): *Reducing Norway's footprint - bringing our production and consumption within planetary boundaries*. Oslo, Norway.

⁷ WWF-rapporten, side 10

Som det vises i illustrasjonen over er utlån til bolig vårt største forretningsområde. Dette inkluderer boliglån overført til Boligkreditt. Etter boliglån følger Eiendomsdrift med 14 % og Jord- og skogbruk med 4%. Dette er dermed nøkkelbransjer å ta en nærmere undersøkelse av ift. naturpåvirkning.

Negativ påvirkning fra bolig- og næringseiendomskunder

Både boliger og næringsbygg har negativ påvirkning på natur gjennom sitt avfall, materialene som blir brukt, vannforbruket og reduksjon av biologisk mangfold. Det antas at bygg, eiendom og anlegg står for 40 % av råvareuttaket i verden, og er dermed en betydelig bidragsyter til nedbyggingen av naturen. Tabellen under viser de spesifikke områdene som blir negativt påvirket:⁸

Negativ påvirkning fra:	Bygg og anlegg, eiendomsutvikling, nybygg og rehabilitering. 3 % av bankens utlånsportefølje	Eiendomsdrift / eksisterende boliger. 14 % av bankens utlånsportefølje.
Avfall	Bygg- og riveavfall	Total mengde avfall, spesielt usortert.
Materialer	Miljøskadelige stoffer og emisjoner av gasser fra materialer	-
	Total materialbruk (ikke-sirkulære materialer)	-
Vannforbruk	-	Totalt vannforbruk
Biologisk mangfold	Arealbruk	Forurensning, støy og lysforurensning
	Påvirkning på truede arter	Påvirkning på spesifikke arter, reduksjon og ødeleggelse av dyrs og planters leveområder

Negativ påvirkning fra utlånsporteføljen knyttet til bygg og eiendomsdrift.

Grønn byggallianse foreslår en rekke måleparametere (KPI'er) som eiendomsaktører kan bruke for å måle negativ påvirkning. Enn så lenge har ikke vi krevd dette av alle våre kunder, men for å kartlegge naturrisiko i vår portefølje vi har siden 2019 spurt om følgende i alle lånesaker over 1 million kroner:

- Har du kartlagt hvordan prosjektet påvirker sårbare økosystemer? Eksempelvis bygging på våtmark /myr, eller i vernede områder?
- Bruker virksomheten sertifiserte byggematerialer, eks trevarer?

Vi spør også om følgende spørsmål, knyttet til klima, som også har innvirkning på natur:

- Er bygget/byggeprosjektet miljøsertifisert? (BREEAM / svanemerket).
- Har du gjennomført tiltak for å redusere klimagassutslipp og/eller redusere energiforbruket?
- Hvilket energimerke har bygget? (Les mer om energimerking)⁹
- Har du kartlagt hvordan prosjektet påvirker sårbare økosystemer? (eks bygging på våtmark /myr, eller i vernede områder?) (kun utviklingsprosjekter)

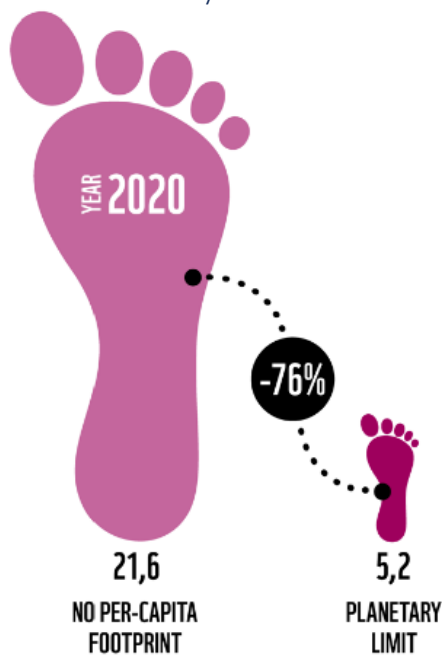
⁸ Grønn byggallianse (2022): Miljørapportering for Eiendomssektoren 2022.

⁹ <https://www.energimerking.no/no/energimerking-bygg/energimerking-av-bygg/om-energiattesten/karakterene-i-energiattesten/>

- Kjenner du til tiltakene bak eiendomssektorens veikart mot 2050?
- Er prosjektet/eiendommen tilpasset klimaendringene som kommer? (Lenke til oversikt over klimaendringene i din kommune.)¹⁰

For bygg og eiendom kommer det dermed fram at det materielle fotavtrykket som er den mest vesentlige indikatoren å analysere nærmere. Bransjen tar ut store ressurser fra naturen for å bygge og vedlikeholde bygg. En mer sirkulær og ressurseffektiv bruk av materialer er vil så være viktige tiltak for å adressere denne påvirkningen. Vi ser nærmere på dette videre i rapporten.

Materielt fotavtrykk

WWF skriver i sin rapport at materialfotavtrykket refererer til den totale mengden råvarer vi utvinner for å produsere varer og tjenester konsumert i Norge. Dette består av fire hovedkategorier av ressurser: 1) ikke-metalliske mineraler, stein og andre byggematerialer, 2) metallmalm, 3) biomasse (mat-, skog- og andre plante- eller dyrebaserede produkter) og 4) fossile drivstoff. For å være innen planetens tålegrenser på dette feltet må Norge redusere sitt fotavtrykk med 76 %.

WWF sin studie baserer seg på Materialflytanalysen publisert av Statistisk sentralbyrå (SSB). SSB-dataene inkluderer alle råvarer som trekkes ut, importeres og eksporteres. Dataregnskapene består imidlertid kun av primære råvarer, og inkluderer derfor ikke materialene som er innebygd i importerte varer (dvs. metaller og mineraler i en bil eller mobiltelefon). WWF skriver videre at «For en

fullstendig redegjørelse for vårt materialavtrykk, må det gjøres en utvidet materialflytanalyse, hvor materialekvivalente faktorer for alle import- og eksportkategorier beregnes. Likevel gir det avbildede materielle fotavtrykket en tilnærming til vårt totale ressursforbruk og er et kraftig verktøy for å forstå vårt forbruk av naturressurser i Norge og dets konsekvenser.»

Materielt fotavtrykk for SpareBank 1 Østlandet

I avsnittet «Bærekraftige og sirkulære byggematerialer» skriver WWF at ikke-metalliske mineraler utgjør 32 % av Norges totale materielle fotavtrykk når biomasse holdes utenfor, hvorav størstedelen brukes i bygg og anlegg. Dette bidrar til en stor del av materialavtrykket langs verdikjeden til ulike materialer, fra utvinning og produksjon til avfall.

Hele 3.329.000 tonn byggematerialer fra byggesektoren ender i dag som avfall. Dette utgjør 29 % av Norges totale avfall. Omtrent 50 % prosent av dette gjenvinnes, ifølge Regjeringens nasjonale strategi for en grønn, sirkulær økonomi, fra 2021.¹¹ Det er under dagens mål på 60 % av kravet fra den norske byggeloven (Tek 17). Resten sendes vanligvis til deponier, ofte på grunn av forurensning med andre materialer.

¹⁰ <https://klimarisiko.kbn.com/>

¹¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-strategi-for-ein-gron-sirkular-okonomi/id2861253/>

WWF skriver videre at det er viktig å merke seg at dette inkluderer byggematerialer fra biomasse, som tre, som primært sendes til energigjenvinning (dvs. brent).

Som redegjort for tidligere i rapporten utgjør SpareBank 1 Østlandets utlån til eiendomsdrift av eksisterende boliger 12 % av total utlånsportefølje og utlån til Bygg og anlegg, eiendomsutvikling, nybygg og rehabilitering 3% av utlånsporteføljen. Vi som finansierer bransjens produksjon, utvikling og avfallshåndtering har dermed et ansvar for å støtte bransjen til å redusere det materielle fotavtrykket, og jobbe mot en mer sirkulær byggebransje.

Våre tiltak for å redusere vårt materielle fotavtrykk

WWF rapporten viser til at det er et stort potensial for å redusere forbruket av jomfruelige materialer ved å bli flinkere til å utnytte ressursene som er tilgjengelig og ved større grad resirkulering og gjenbruk. Det betyr også at vi bør redusere etterspørselen: mindre rivning av bygninger, mer gjenbrukte materialer, og bedre design for lengre bygningslevetid og lettere resirkulering av materialer.

I våre Generelle retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft (policy-dokument)

– natur, landbruk og miljø retningslinjer skriver vi følgende: «(...) vi ønsker at våre landbrukskunder og øvrige forretningsforbindelser har særlig oppmerksomhet rundt at de:

håndterer og behandler avfall fra egen produksjon og drift på en ansvarlig måte, med tilstrekkelig sporing. Ikke sørger for å overholde forskrifter for riktig avfallshåndtering og sørger for at ikke avfallet kommer på avveie og gjør skade på natur, mennesker eller samfunn.»¹²

Vi har også, siden 2019, gjort bærekraftsvurderinger i alle utlånsaker over 1 million kroner, som beskrevet tidligere i rapporten. Formålet med denne aktsomhetsvurderingen er å avdekke risiko i låneprosessen, samt å kartlegge kundens fokus på og kunnskap om bærekraft, for å kunne veilede kunden i den bærekraftige omstillingen. Risiko kan være knyttet til brudd på lover, regler eller allment aksepterte normer, og/eller bankens retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft. Vurderingen gjøres på klima, natur/miljø, men også på sosiale forhold og styring, inkludert for leverandørkjeden. Analysen følges av en veiledning som skal sikre at relevante temaer vurderes i kredittprosessen, samt at vurderingene dokumenteres. Dersom flere enn fem punkter i den totale vurderingen har høynet risiko, så vurderes saken som et mulig policyavvik og vurderingen skal diskuteres med nærmeste leder for å avklare om dette er en finansiering banken ønsker å innvilge. Dette gjelder også dersom rådgiver opplever at det er andre årsaker til en forhøyet risiko. Bærekraftsavdelingen kan involveres for å gjøre en faglig vurdering på bærekraftområdet eller gi råd til kunderådgiver og leder om saken bør innvilges sett fra et bærekraftståsted. Analysene gjøres minimum hvert 1,5 år. Dersom det foreligger en bærekraftsanalyse som er nyere enn 1,5 år, og opplåning ikke medfører vesentlige endringer i bærekraftsrisiko, kan eksisterende vurdering legges til grunn. Hvis det ikke finnes tidligere vurdering, tidligere vurdering er eldre enn 1,5 år eller det har vært (eller blir ifbm innvilgelse av lånesak) vesentlige endringer i driften så gjennomføres ny bærekraftsanalyse. Prosedyren og verktøyet videreutvikles i 2023.

¹² SpareBank 1 Østlandets Generelle retningslinjer (policydokument) landbruk, natur og miljø
<https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss/samfunnsansvar/retningslinjer-og-rammeverk.html?icid=baerekraft;;om-oss;;meny;;retningslinjer;;lenke>

I nåværende strategi er bærekraft løftet opp som et av fire overordnede mål for hele banken. Vårt mål er å være en tydelig pådriver for bærekraftig omstilling. Vi har etablert 5 ulike strategiske initiativ for å levere på dette målet, ett er innen bolig på PM og ett er innen eiendom på BM. Målene innen eiendom på BM er at innen 2025 skal:

Næringseiendom (eiendom utleie):

- Minst 40 prosent av utlån til næringseiendom utleie (begrenset til engasjement over MNOK 10) skal være grønne iht. vårt grønne obligasjonsrammeverk.
- Minst 10 prosent av våre utlån til næringsbygg utleie (begrenset til engasjement over MNOK 10) skal være til eksisterende næringsbygg (bygget for TEK 17) som oppfyller kravene i vårt grønne obligasjonsrammeverk for grønt oppgradert bygg.

Byggeprosjekter (bolig eller næringsbygg):

- Senest fra starten av 2025 skal det framlegges klimagassregnskap for lån som vi finansierer på BM for utslipp fra materialer (utført etter anerkjent regelverk) for alle byggeprosjekter (som loven tilsier at det skal utarbeides slikt regnskap for).
- Senest fra starten av 2025 skal vi kreve 20 prosent reduksjon i klimagassutslipp (ift. gjennomsnittsbilbygg i 2021) fra materialer på byggeprosjekter vi finansierer.

Kravene i vårt grønne obligasjonsrammeverk er i dag i hovedsak knyttet til klima og energiforbruk. Men banken tilstreber å oppdatere rammeverket jevnlig, blant annet for å nærme seg taksonomien i den grad det er praktisk mulig. Taksonomien har kommet med kriterier for de to første miljømålene til EU, og kommer etter hvert med krav knyttet til EUs fire gjenstående miljømål, blant annet innen målet sirkulærer økonomi. Da vil det være naturlig at banken også har mål på disse områdene.

Det å redusere Norges materielle fotavtrykk er, som på så mange områder, noe flere aktører i samfunnet må samarbeide om. Ikke minst trenger man drahjelp av myndighetene. WWF skriver i sin rapport at «For å øke resirkulering og gjenbruk av materialer er det nødvendig med ny politikk for å styrke og lette etterspørselen etter sekundærprodukter. Dette innebærer å sette opp regelverk og enklere testing som kan gi mulighet for sikker gjenbruk av sekundærmaterialer, samt lage databaser som samler informasjon om tilgjengelig byggemateriale. I tillegg må det vurderes økonomiske insentiver – avgift på jomfruelige materialer eller målkrav for bruk av sekundære byggematerialer, økonomisk støtte til ny teknologi eller tilrettelegging for lagring og innsamling av nye materialstrømmer, og aktiv bruk av offentlige og private anskaffelser.» Her henviser de til SINTEF sin rapport fra 2020: Study of the potential for reduced greenhouse gas emissions and the transition to a low-emission society through circular economy strategies.¹³

¹³ WWF-rapporten, side 31.

Negativ påvirkning fra landbrukskunder

Landbruk er SpareBank 1 Østlandets nest største bransje og utgjør en stor andel av våre utlån i bedriftsmarkedet. Vi er derfor en viktig samarbeidspartner for landbruket i vårt markedsområde. Landbruk inkluderer skogbruk og jordbruk, som igjen omfatter husdyrhold.¹⁴

I tabellen under kartlegger vi de viktigste tålegrensene som er brutt hvor landbruket er en av hoveddriverne bak den negative påvirkningen. Innsikt kommer fra en rapport WWF spesifikt har skrevet om natur og naturrisiko i det globale matsystemet: «Bringing it down to earth: nature risk and agriculture»:¹⁵

Landbrukets vesentlige påvirkning på planetenes brutte tålegrenser	Utdypende informasjon
Klima	Jordbruk er den største kilden til utslipp av både metan og lystgass som de primære luftforurenerne. Opphavet til metanutslippene kommer fra spesielt drøvtyggers fordøyelse, mens resten kommer fra lagring av husdyrgjødsel.
Arealbruk	Landbruket i dag okkuperer rundt 50 % av jordens beboelige land hvor det meste av dette arealet blir brukt til dyrking av dyrefôr. Dette er hovedårsaken til avskoging og tap av habitat, og en viktig årsak til overbruk og forurensing av ferskvann.
Nitrogen og fosfor	I dag er landbruket ansvarlig for de største forekomstene av overflødig nitrogen og fosfor som siver ut i naturen og truer stabiliteten til økosystemer.
Biologisk mangfold	Landbruket er den største driveren for utryddelse av verdens arter og mangfold i naturen internasjonalt, samt avskoging av urørt natur. Dette skjer på tross av at landbrukssektoren er den sektoren som kommer til å bli hardest rammet av tap av biologisk mangfold.

For planetens tålegrenser er matsystemet en av de store driverne bak overskridelsene av de fleste av tålegrensene for hva planeten kan tåle. Fire av tålegrensene: klimagassutslipp, arealbruk, fosfor- og nitrogenutslipp og biologisk mangfold har allerede blitt overskredet, og i alle fire har matsystemet en stor innvirkning. Dette betyr at jordklodens systemer eroderes og skiftes, istedenfor å absorbere og regenerere seg selv. Dette tapet av natur kan ikke bli reversert uten store forandringer i matsektoren.¹⁶

Banken ønsker å begynne å måle negativ påvirkning, men vi mangler data fra hver enkelt kunde. I påvente av at disse dataene er tilgjengelige har vi gjort en påvirkningsanalyse basert på metoden som er brukt i WWF sin rapport fra 2022: Reducing Norway's Footprint. Basert på det rammeverket

¹⁴ SpareBank 1 Østlandets Generelle retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft (policy-dokument) – natur, landbruk og miljø

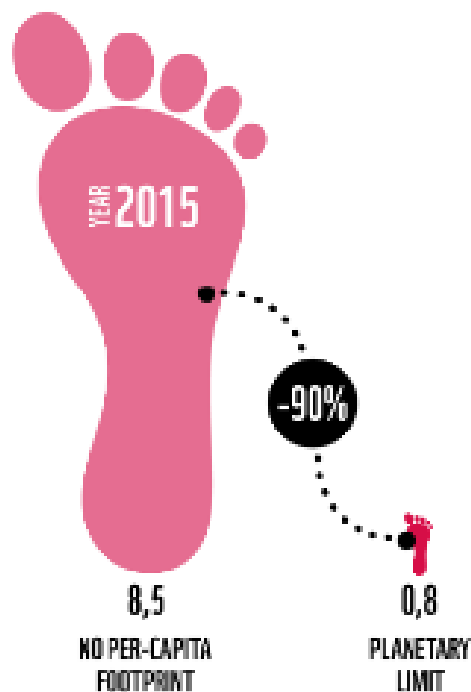
¹⁵ WWF, 2021: Bringing it down to earth: nature risk and agriculture
https://wwf.panda.org/wwf_news/?2660466/nature-finance-risk-and-agriculture

¹⁶ Ibid.

og sammensetningen av vår utlånsportefølje innen landbruk på Østlandet, velger vi å analysere videre for fotavtrykket til nitrogen og fosfor.

Fosfor fotavtrykk

Innen fosforbruk, så mener WWF at vi i Norge må redusere den med 90 % innen 2030. Basert på forbruksdata måler fosforfotavtrykket hvor mye fosforgjødsel som tilføres dyrket mark. Fosfor er en av de kritiske inputene for å produsere syntetisk gjødsel og et nøkkelnæringsstoff i organisk gjødsel. En stor andel av gjødsel stammer fra fosfatbergartsressurser, med omtrent 80 % utvunnet i en enten Kina, Marokko, Vest-Sahara, USA eller Russland. WWF skriver at dette utsetter bruk av gjødsel for internasjonale geopolitiske og markedsmessige risikoer. Det er også en risiko knyttet til at dette ikke er en fornybar ressurs, kildene til utvunnet fosfatbergart er begrensede og kan bli uttømt med tiden.

WWF rapporten sier videre at Norge har et fosforfotavtrykk på 8,5 kg per innbygger per år.

Dette er godt over planetens tålegrense på 0,8 kg per innbygger per år. I Sverige var fosforforbruket per innbygger 6,4 kg i Sverige og 4,9 kg i Danmark. Frankrike, en stor landbruksnasjon, har et fotavtrykk per innbygger på 8 kg fosfor. I EU og Norge importeres nesten all mineralgjødsel som brukes i landbruk og industri, og ifølge Eurostat brukte Norge 8 996 tusen tonn fosforholdig mineralgjødsel i landbruket i 2020. Norge importerer imidlertid også fosfat for å produsere gjødsel som deretter eksporteres. Kun 10 % av mineralgjødselen som produseres i Norge brukes nasjonalt. For det norske fotavtrykket regnes ikke eksport med. Som sådan skyldes vår overskridelse av den planetariske grensen import og innenlandsk bruk av fosfor, det vil si overforbruk i landbruket, skriver WWF. En rapport fra SSB anslår at det ble tilført 15 600 tonn fosfor til jordbruksarealer i Norge i 2018.¹⁷

Miljødirektoratet skriver i sin rapport «**Bedre utnyttelse av fosfor**» at fosfor er en begrenset ressurs som er satt opp på EUs liste over kritiske råvarer. Gjenbruk og utnyttelse av fosfor fra sekundære kilder er viktig for å oppnå bedre ressursutnyttelse. Selv om en stor andel fosforholdig avfall og husdyrgjødsel blir brukt som en ressurs til planteproduksjon, blir ikke fosforen utnyttet optimalt i dag. Halvparten av all fosfor tas ikke opp av planter, men blir i stedet liggende i jorda eller ender opp i dreneringssystemer.¹⁸

¹⁷ SSB (2018). *Bruk av gjødselressurser i jordbruket 2018*. https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/_attachment/414178?_ts=170a0861638

¹⁸ Miljødirektoratet (2017) - *Bedre utnyttelse av fosfor*

Fosforfotavtrykk for SpareBank 1 Østlandet

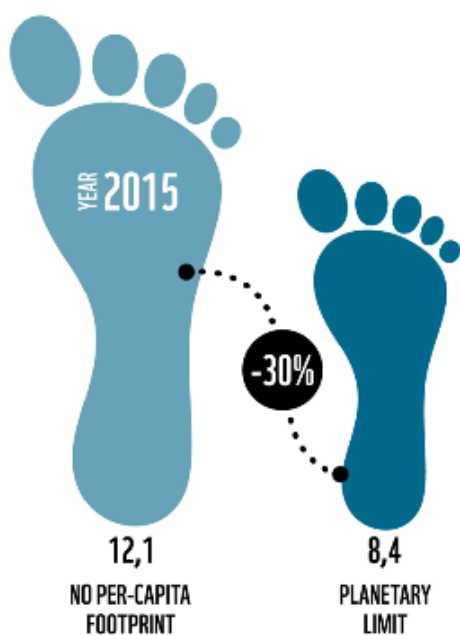
Banken skrev i 2021 en intern rapport som het «Utfordringer for et bærekraftig landbruk», som har vært grunnlag for utarbeidelse for mål innen landbruket. Der trekkes fosfor fram som en av de største utfordringene landbruket har for en bærekraftig omstilling.

I tillegg skriver Norges Bondelag i høringsvar til «Klimakur 2030» at «For å sikre best mulig klimanytte av biogassproduksjon bør det investeres mer midler til å sikre god og innovativ utnyttelse av biogjødselen. Det er uakseptabelt dersom biogjødselen slippes ut i naturen eller havet uten anvendelse, og at næringsstoffene i biogjødselen dermed blir til miljøproblem. I sum inneholder husdyrgjødsel fra norske husdyr nok fosfor til å dekke det årlige gjødselbehovet for fosfor i norsk jordbruk. Når bioresten i tillegg til husdyrgjødsel inneholder andre typer biomasse som matavfall, avløpslam, fiseslam, etc. medfører dette et høyt fosforinnhold i bioresten. Jordbruket har verken behov for, eller mulighet til å ta imot all biorest fra norske biogassanlegg. Av den grunn kan ikke en fremtidig strategi for økt produksjon av biogass i Norge baseres på at biogjødselen utelukkende skal spres på bondens jorder. Derfor må det satses på utvikling av gjødselprodukter som kan brukes innenfor hagebruk, parkanlegg og gartneri. Strengt krav til forbehandling av råstoffene som går inn i en biogassproduksjon er avgjørende for å lykkes med ytterligere produktutvikling av biogjødselen. Norges Bondelag mener en merkeordning, slik *Klimakur 2030* peker på, kan være et godt virkemiddel for å skape et større marked for bioresten.»

Bondelaget trekker også fram reduksjon av utslipp fosfor til vann som en av de positive bieffektene av gjødseltiltakene i *Klimakur 2030*, som omfatter metoder for lagring og spredning samt bedre tids- og arealmessig fordeling av husdyrgjødsel, som skal gi lavere klimagassutslipp.

Se bankens tiltak for å redusere bruk av fosfor i avsnittet nedenfor.

Nitrogen fotavtrykk

WWF har også med fotavtrykket fra bruk av nitrogen, som må reduseres med 30% i Norge. Nitrogen er også et næringsstoff som er essensielt for alt liv på planeten, men selv om det er en naturlig del av næringszyklusen vil høye nivåer av nitrogen skape forstyrrelser av økosystemer. Spesielt gjelder dette i vannmiljøer hvor oppblomstring av alger kan kvele vannets oksygentilførsel (eutrofiering) og drastisk redusere fiskebestander.

WWF rapporterer at landbruk, avskoging, avløpsvann og bruk av fossilt brensel er alle faktorer som resulterer i økte nivåer av nitrogen. Produksjon og bruk av syntetisk mineralgjødsel er også en viktig årsak. «Mens produksjonen av fosfor og kalium kommer fra fysisk utvinning av kali- og

fosfatbergarter, trekkes nitrogen ut av luften og må, for å kunne brukes som gjødsel, omdannes til reaktive former som ammoniakk eller lystgass. Denne prosessen er energikrevende og avhengig av

fossilt brensel, spesielt naturgass, og danner dermed store mengder klimagasser hvor det står for opptil 50 % av energibruken til landbrukssektorene. Landbruket står også for 80 % av de totale utslippene av lystgass (N₂O), en drivhusgass som er 264 ganger kraftigere enn CO₂, hovedsakelig fra syntetisk nitrogen og gjødselpåføring.»¹⁹

Globalt ender rundt 20 % av all tilført nitrogengjødsel opp i jordsmonn og biomasse, mens 35 % kommer ut i havene. Dette er i tråd med tre studier i Norge, der gjennomsnittlig nitrogenbrukseffektivitet (beregnet som nitrogen fjernet i høstet korn delt på mengde tilført nitrogen) varierte fra 61 til 71 % for bygg og fra 67 til 82 % for havre: med andre ord går 18-39 % av nitrogenet tapt. Ettersom nedbør får gjødslet til å lekke ut i grunnvann eller renne ut i vannveier, gjør det nitrogen til en betydelig driver for tap av biologisk mangfold gjennom påvirkninger som forsuring og eutrofiering (se Vannforurensning).»²⁰

Nitrogen er et stort problem i vårt markedsområde, blant annet i Oslofjorden. WWF rapporten har en egen sidesak om det. Der står det at «Nitrogennivået i Oslofjorden overskrider terskelverdiene. Blant annet resulterer de høye nitrogennivåene i algetyper som påvirker økosystemene negativt og i svært lave oksygenivåer i deler av fjorden. Rapporten fant at nitrogenet hovedsakelig kommer fra landbruk og avløpsvann som renner ut i fjorden.»²¹

Nitrogenavtrykk for SpareBank 1 Østlandet

Nitrogen er direkte knyttet til en av de 9 identifiserte indikatorene for planetens tålegrenser, og grensen per innbygger er foreslått å være 8,4 kg nitrogen per innbygger per år ifølge WWF. Norge har et nitrogenfotavtrykk på 12,1 kg nitrogen per innbygger per år, noe som betyr at det vil kreve en reduksjon på 30 % for å ligge innenfor en sikker grense. Den høye bruken av gjødsel har store konsekvenser for norsk natur. Data fra Miljødirektoratet viser at en fjerdedel av norske landområder allerede mottar mer nitrogen fra langtransport og avsetning av sure nitrogenforbindelser enn vegetasjonen tåler.²²

Akkurat som med fosfor er derfor nitrogen en viktig negativ påvirkning som vi finansierer primært gjennom landbruksporteføljen vår. Som en ansvarlig bank som har et mål om å være en pådriver for grønn omstilling setter vi derfor i gang ulike tiltak for å adressere den kartlagte påvirkningen.

Våre tiltak for å redusere vårt fosfor og nitrogen fotavtrykk

Banken har både laget en intern rapport om bærekraftsutfordringer i landbruket, og en mulighetsstudie som undersøker hvor bankens kan redusere sin indirekte negative påvirkning og forsterke indirekte positive påvirkning, gjennom utlån til landbrukskunder. Studien konkluderte med at banken bør støtte landbrukets egne mål for arbeid innen miljø og klima. Landbrukets klimaplan fra

¹⁹ WWF, 2021: Bringing it down to earth: nature risk and agriculture, kapittelet om nitrogen.

²⁰ WWF, 2021: Bringing it down to earth: nature risk and agriculture, kapittelet om nitrogen, side 42.

²¹ WWF, 2021: Bringing it down to earth: nature risk and agriculture, sidesak om Oslofjorden.

²² WWF rapporten henviser til Miljøstatus (2022). Miljøindikator 4.1.8.

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/forurensning/miljomal-4.1/miljoindikator-4.1.8/>

2021 til 2030 har utrulling av klimakalkulatoren som sitt første virkemiddel. Målet er at «Alle gårdsbruk tar i bruk klimakalkulatoren og får tilbud om klimarådgiving innen utgangen av 2025.»²³

I løpet av 10 år og 10 sesonger skal jordbruket både kutte sine samla klimagassutslipp og øke opptaket av karbon i jorda tilsvarende 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter. Målet er et mest mulig klimavennlig og bærekraftig jordbruk. Klimaavtalen gir jordbruket ansvar for å peke på hvilke klimaløsninger som næringa selv kan gjennomføre for å oppfylle avtalen. Landbrukets klimaplan viser vei for hvordan ei samla næring skal levere på oppdraget. Med denne planen viser de at det er mulig å oppnå jordbrukets klimaforpliktelse uten å redusere bruken av norsk matjord, svekke bosetting i distriktene eller redusere antall kyr, sau og geiter på norske beiter. Landbrukets klimaplan identifiserer åtte satsingsområder for utslippskutt i landbruket som samlet skal bidra til å innfri klimaavtalen mot 2030. Satsingsområdene synliggjør hvilke tiltak som må iverksettes, barrierer, nødvendige rammevilkår og nøkkelaktører i landbruksnæringa.

Utrulling av klimakalkulator og økt satsing på klimarådgiving er satsingsområde nr.1 i klimaplanen, og blir et felles klimaverktøy for en samlet landbruksnæring. Klimakalkulatoren vil være relevant som beslutningsstøtte når det gjelder tiltak på gårdsnivå. Dette kan for eksempel være innenfor strategi for fôring og gjødsling, valg av energiløsning til oppvarming, miljøavtrykk ved innkjøpte råvarer som kraftfôr og mineralgjødsel eller bruk av jorda som karbonlager. For at innsikten fra klimakalkulatoren skal bli nyttiggjort mest effektivt er det i bransjen iverksatt en styrking av kapasitet og kompetanse for klimarådgiving til bonden. På denne måten kan den norske bonden redusere sine største negative påvirkninger fra driften sin, samt maksimere effektive positive tiltak.

To av disse negative påvirkningene er nettopp nitrogen- og fosforutslipp til naturen. For bondens sin del kommer dette gjerne av gjødslet som brukes, og dette reflekteres gjennom landbrukets klimaplan ved satsingsområde 5: Bedre bruk av gjødsel og god agronomi. Gjennomført klimakalkulator med rådgiving vil da kunne gi bøndene oversikt over mulighetene som ligger i blant annet bruk av presisjonsspredning av gjødsel eller bedre lagerkapasitet for å optimalisere timing av gjødselbruk. Bedre spredetidspunkt og bruk av miljøvennlige spredemetoder reduserer også behovet for mineralgjødsel og tilhørende lystgassutslipp. Smartere teknologi som kan «lese» plantenes nitrogenbehov er også godt eksempel som kan komme ut av en tiltaksplan, og bidrar til en bedre ressursutnyttelse på gården med mindre utslipp.

Gjennom vårt grønne landbrukslån gir vi gunstig rente på lån som finansierer spesifikke tiltak kartlagt fra klimakalkulatoren. Hvis bonden gjennomfører klimakalkulatoren, får klimarådgiving av bransjens egne rådgivere og setter opp en tilhørende klimatiltaksplan er tanken at hen vil få god oversikt over grønne og ressursmarte tiltak for sin spesifikke gård. Er behovet til stede for å finansiere disse tiltakene mener vi i SpareBank 1 Østlandet at noe vårt beste bidrag er å stille med gunstig finansiering for å hjelpe bonden og landbruket på Østlandet i en grønnere retning. På den måten starter vi arbeidet med å ta vare på naturen og det skjøre biologiske mangfoldet, samtidig som dyre innsatsfaktorer som gjødsel, sprøytemidler og energi blir redusert. En smartere løsning for bonden, en smartere løsning for miljøet.

I tillegg til å tilrettelegge for gode insentiver til å ta natursmarte valg setter vi også krav til alle kundene vi gir lån til. Banken skriver i sine Generelle retningslinjer for samfunnsansvar og bærekraft

²³ Landbrukets klimaplan.

<https://www.statsforvalteren.no/contentassets/c55716dd4c014eb0b02be1076ad18a70/landbrukets-klimaplan-2021-2030-1.pdf>

(policy-dokument) – natur, landbruk og miljø retningslinjer at «(...) vi ønsker at våre landbrukskunder og øvrige forretningsforbindelser har særlig oppmerksomhet rundt at de **ikke**:

- starter virksomhet i områder med vannmangel uten å gjøre konsekvensanalyser av eget vannforbruk og /eller driver uansvarlig vannforvaltning som har store negative konsekvenser for mennesker og natur, og hvor virksomheten vil konkurrere med samfunnets behov, og lokalbefolkningen tilgang på rent vann.
- ikke har tiltak for å imøtekomme behov for vann i samfunnet eller økosystem i områder der miljøkonsekvensanalyser viser at det er sannsynlig med betydelig innvirkning på vannressursene.
- driver alvorlig forurensing av vann og ikke gjør miljøanalyser for å unngå forurensing av vann.
- ved store prosjekter som kan ha skadelig påvirkning på biologisk mangfold unnlater å gjennomføre miljøkonsekvensvurdering. Her kan f.eks. standarden GRI 304: Biodiversitet 2016 tas i bruk.
- har uansvarlig bruk av gjødsling og kjemikalier, og ikke følger nasjonal utvikling og regelverk rundt utnyttelsen av organiske gjødselvarer.
- driver uansvarlig skogforvaltning og bryter med det som anses som god bransjestandard, blant annet gjennom Forest Stewardship Council (FSC). Der det er risiko for skadelig påvirkning bør produksjonsskog og tømmerplantasjer være FSC sertifisert. Dette gjelder også i høyrisiko leverandørkjeder, med papirmasse, papir, finér, møbler eller treverk.
- har uansvarlig bruk av kjemikalier og forurensning av jord, vann og luft i papir- og papirmassproduksjon.

For utdypende informasjon se hele [policydokumentet på våre nettsider](#).

Vi har også en egen aktsomhetsanalyse i utlånsaker til landbruket. Den følger samme prosedyre som er beskrevet ovenfor. Der kartlegger vi om blant annet følgende:

- Landbruket har inngått avtale om å kutte klimagassutslippene med 5 mill tonn CO₂-ekvivalenter frem mot 2030. Har du vurdert/gjennomført tiltak for å redusere klimagassutslipp og/eller redusere energiforbruket? Evt. planlagte/gjennomførte tiltak kommenteres.
- Fremover vil det komme strengere krav til næringers påvirkning på natur og økosystemer. Har du vurdert/gjennomført tiltak for å redusere virksomhetens påvirkning på natur og sårbare økosystemer?
- I hvilken grad er din virksomhet tilpasset de fysiske klimaendringene som kommer? [Se klimaendringene i din kommune her](#).
- Overgangen til et bærekraftig samfunn vil medføre nye teknologiske løsninger, endret etterspørsel etter ulike produkter, og endrede rammebetingelser eller forskrifter. Har du vurdert/gjennomført tiltak for å møte disse endringene?

Som nevnt tidligere i rapporten er det å være en pådriver for grønn omstilling en sentral del av bankens strategi. Flere strategiske Initiativ er utarbeidet for å kunne adressere de mest vesentlige påvirkningene vi har gjennom vår bankvirksomhet. Et grønnere landbruk er ett av disse fem

strategiske initiativene, og vi setter opp mål som best kan hjelpe bransjen mot kutt i klimagassutslipp og smartere ressursutnyttelse: Innen 2025 vil vi at:

- 80 prosent av våre landbrukskunder med engasjement over MNOK 2 har tatt i bruk klimakalkulatoren.
- 80 prosent av våre landbrukskunder med engasjement over MNOK 2 har gjennomført klimarådgivning og etablert en klimatiltaksplan på sin gård.
- 25 prosent av våre landbrukskunder som har etablert klimatiltaksplan, har gjennomført tiltak i tråd med utarbeidet handlingsplan.
- Innen utløpet av 2025 skal banken ha innvilget og utbetalt «Grønt landbrukslån» til minst 100 kunder.

Ved å oppnå disse målene sammen med kundene våre mener vi at vi kan gjøre en vesentlig forbedring ved å adressere noen av de mest negative påvirkningene landbruket har på natur. Gjennom å kartlegge utfordringer og tiltak for hver enkelt gård med mer og mer sofistikerte verktøy, som klimakalkulatoren, vil våre kunder stå sterkere til å håndtere sitt fosfor- og nitrogen avtrykk. Ved å kombinere dette med en gunstig grønn finansiering er vi i SpareBank 1 Østlandet med på å skape de riktige insentivene for å fremskynde denne prosessen.

Konklusjon og veien videre

Ved hjelp av rammeverk som planetens tålegrenser, og med ny kunnskap fra WWF sin rapport som tar i bruk planetens tålegrenser i en norsk kontekst, har vi kunne starte reisen med å kartlegge hva slags negativ påvirkning vår utlånsportefølje har på naturen. Men som det kommer tydelig fram i analysen mangler vi fortsatt gode tall fra egen utlånsportefølje. Å redusere fotavtrykket på naturen kommer til å bli stadig mer vesentlig for finansinstitusjoner, noe som vil stille store krav til datahenting framover. Gjennom denne analysen har vi sett på det vi mener er våre mest vesentlige negative påvirkninger:

- Det materielle fotavtrykket til eiendomsporteføljen
- Fosfor-avtrykket til landbruksporteføljen
- Nitrogen-avtrykket til landbruksporteføljen

Gjennom gode aktsomhetsvurderinger som tar inn sterke retningslinjer på natur, samt strategiske initiativ innen eiendom og landbruk som jobber med å finansiere veien mot klimanøytrale og ressurseffektive bransjer, jobber vi med å adressere disse påvirkningene. I samarbeid med bransjer og kunder kan datahenting og -analysen bli mer avansert og treffsikker, og vi kan forme en vei sammen mot en økonomi som er innenfor planetens tålegrenser.